

Marek Stokłosa

Sprawozdanie z Konferencji Naukowej "Ewangeliczna rada posłuszeństwa w życiu konsekrowanym a wolność osoby"

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 53/1-2, 425-434

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ*Ewangeliczna rada posłuszeństwa w życiu konsekrowanym a wolność osoby*

Wydział Prawa Kanonicznego UKSW zorganizował 21 października 2009 roku konferencję naukową na temat: *Ewangeliczna rada posłuszeństwa w życiu konsekrowanym a wolność osoby*. Konferencja cieszyła się dość dużym zainteresowaniem; wzięło w niej udział około 200 osób. Wśród nich nie mogło zabraknąć pracowników naukowych i studentów miejscowego wydziału, organizatora konferencji, a także przedstawicieli innych środowisk naukowych, uprawiających kanonistykę (m.in. z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, czy Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu), a także pracowników sądów biskupich, kurii diecezjalnych i zakonnych oraz wykładowców prawa kanonicznego wyższych seminariów duchownych. Z racji tematyki konferencji jej uczestnikami były również osoby konsekrowane, reprezentujące wspólnoty zakonne tak męskie i jak żeńskie, w przeważającej większości z Warszawy i okolic.

W imieniu organizatorów przybyłych gości powitał ks. prof. dr hab. Józef Wroczeński SCJ, Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW. Zwracając się do uczestników zauważył, że ewangeliczna rada posłuszeństwa wymaga stałej i pogłębionej refleksji w zakresie teologicznym i kanonicznym. Jego zdaniem, dyskusję wymuszają nie tylko liczne interwencje Magisterium Kościoła po promulgacji obecnego Kodeksu Prawa Kanonicznego, zwracające uwagę na posłuszeństwo jako istotny element życia konsekrowanego. Do refleksji mobilizują przede wszystkim – jak zauważył ksiądz Dziekan – wielorakie przemiany zachodzące pod wpływem znaków czasu w samych instytutach zakonnych i w ich poszczególnych wspólnotach wraz ze zmieniającym się sposobem realizacji tejsze rady ewangelicznej. Podkreślił także, że organizatorzy konferencji, biorąc pod uwagę wspomniane okoliczności, postanowili przez odpowiedni dobór referatów, ukazać właściwy sposób rozumienia ewangelicznej rady posłuszeństwa w życiu konsekrowanym zakonnym w aspekcie chrześcijańskiej wolności człowieka.

Otwarcia konferencji dokonał ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski SDB, Prorektor UKSW. W krótkim wystąpieniu odniósł się najpierw do zagadnienia wolności człowieka w świetle katolickiej nauki społecznej. Przywołując słowa Sługi Bożego Jana Pawła II zaznaczył, że wolność nie tylko jest wartością należną człowiekowi, ale jest też znakiem rozpoznawczym natury osoby ludzkiej. Dziś wiele programów społecznych i politycznych odwołuje się do wolności. Idea wolności w postaci tzw. nowe-

go humanizmu, ekscytująca współczesnego człowieka, może być przez wielu ludzi interpretowana w sposób niewłaściwy, zawężony czy też zupełnie naiwny. Jej błędne rozumowanie prowadzi do niewłaściwego korzystania z daru ludzkiej wolności i staje się drogą do dramatycznych form zniewolenia. Stąd też – jak zaznaczył ksiądz Rektor – trzeba pamiętać, że wolność ma swą granicę, którą wyznaczają wolność drugiego człowieka, a ponad wszystko prawda i dobro. Wprowadzając w temat konferencji ukazał, że nie ma żadnej sprzeczności pomiędzy wolnością, wpisaną w istotę człowieka, a posłuszeństwem, będącym istotnym elementem życia konsekrowanego. Wolność bowiem realizuje się w miłości, w darze z siebie. Wyrazem wolności było całkowite posłuszeństwo Jezusa wobec woli Ojca aż do śmierci. Chrystus przez swoją postawę posłuszeństwa ukazał, że warunkiem autentycznej wolności jest uznanie prawdy. Posłuszeństwo zakonne – jak podkreślił ksiądz Rektor – jest wyrazem wolności człowieka, przejawiającym się w świadomym wyborze dobra, prawdy i doskonałości. Wszystkim uczestnikom życzył, aby pogłębiona refleksja nad ewangeliczną radą posłuszeństwa w kontekście wolności człowieka ukazała, iż bycie posłusznym w życiu zakonnym nie jest sprzeczne z godnością człowieka – przeciwnie jest szczególnym wyrazem wewnętrznej wolności osoby ślubującej.

Po powitaniu oraz oficjalnym otwarciu konferencji, rozpoczęły się obrady plenarne, którym przewodniczył ks. prof. dr hab. Józef Krzywda CM, Dyrektor Instytutu Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II. W ich ramach przedstawiono pięć referatów, których autorami kolejno byli: ks. prof. dr hab. Jerzy Gocko SDB (KUL), o. dr hab. Jacek Kiciński CMF (PWT Wrocław), o. prof. dr hab. Wiesław Kiwior OCD (UKSW), s. dr hab. Bożena Szewczul WNO (UKSW) i ks. dr hab. Ambroży Skorupa SDS (KUL).

Pierwszy referat, zatytułowany *Chrześcijańskie rozumienie wolności osoby*, wygłosił ks. prof. dr hab. Jerzy Gocko SDB. Prelegent zwrócił uwagę na współczesne paradoksy wolności. Jego zdaniem takim paradoksem jest pragnienie przez człowieka wolności, niekiedy nawet za wszelką cenę, któremu towarzyszy lęk przed odpowiedzialnością. Zwłaszcza po nieudanych działaniach istnieje dość często pokusa przerwania tej odpowiedzialności na drugiego człowieka. Współcześnie także można zaobserwować z jednej strony pragnienie wolności, niezależności i samodzielności, przejawiające się m.in. w odrzuceniu przez człowieka wszelkich autorytetów, w tym Kościoła i jego zasad moralnych, postrzeganych jako zagrożenie jego wolności. Z drugiej strony należy zauważyć, że ów człowiek chce mieć poczucie bezpieczeństwa. W tym celu powierza się innym, a nawet im się oddaje. Innym też paradoksem wolności we współczesnym świecie może być fakt jej użycia przeciwko drugiemu człowiekowi, a nawet przeciw sobie. Prelegent w swoim referacie wskazał także na podstawowe uwarunkowania wolności oraz na źródła współczesnych zniewoleń człowieka, które kreują

zafałszowany obraz jego wolności. Podkreślił, że współczesny człowiek jest bardziej wyczulony na zewnętrzne ograniczenia ludzkiej wolności. Nie przywiązuje zaś uwagi do zniewoleń wewnętrznych. Zauważył, że najgroźniejszym zafałszowaniem wolności jest jej ubóstwienie, polegające na stawianiu jej ponad Boga i w oderwaniu od prawdy, która jest regułą i korzeniem wszelkiej wolności. Tak pojęta wolność prowadzi, m.in., do odrzucenia wszelkich autorytetów i zasad moralnych. Inny zafałszowany obraz wolności to jej skrajnie indywidualistyczna koncepcja, w której społeczeństwo jest traktowane jako przeszkoda do realizacji wolności osobistej. Człowiek nie zwraca uwagi na wspólnotowy charakter wolności, który – jak podkreślił prelegent – ukierunkowuje na miłość, prowadzącą do urzeczywistnienia się osoby ludzkiej. Przypomniał, że Jan Paweł II często zwracał uwagę, że człowiek nie może być prawdziwie wolnym, jak tylko przez miłość. Miłość bowiem jest ostatecznym spełnieniem wolności i odkrywa bogactwo drugiej osoby. Ostatnia część referatu poruszała zagadnienie wolności a prawości sumienia. Sumienie jest tym miejscem, w którym człowiek dokonuje wyboru dobra i podejmuje odpowiedzialność za swoje życie. Ten wybór dokonuje się także w oparciu o normy moralne i prawne. Współcześnie – jak zauważył ks. prof. Gocko – występuje pewna niechęć do owych norm, których nakazy czy zakazy uznawane są jako czynniki ograniczające wolność ludzką, albo też jako z nią sprzeczne. Wręcz przeciwnie – jak zaznaczył – są one ustanawiane po to, aby chroniły prawdę o człowieku i ukierunkowały ludzką wolność, m.in., przez ukazywanie tych przeszkód, które zagrażają wypełnieniu przykazania miłości. Prelegent zakończył swój wykład krótką analizą odpowiedzialności człowieka za jego decyzje, wskazując na ściśle jej powiązanie z wolnością. Dzisiaj – jak zauważył – człowiek z łatwością powołuje się na prawo do wolności, ale za podejmowane decyzje dość często nie chce ponosić odpowiedzialności.

Miejsce posłuszeństwa z życiu konsekrowanym to kolejny referat, który wygłosił ks. dr hab. Jacek Kiciński CMF. Prelegent przybliżył uczestnikom konferencji jeden z istotnych elementów życia konsekrowanego, jakim jest ewangeliczna rada posłuszeństwa. Jest ona – jak podkreślił – streszczeniem całego życia konsekrowanego, gdyż jest ściśle związana z doskonałym posłuszeństwem Jezusa wobec woli Ojca. Jej korzenie, podobnie tak jak i pozostałych rad, znajdujemy w Piśmie Świętym, które ukazuje, że całe życie Chrystusa skupia się na posłuszeństwie swojemu Ojcu. Posłuszeństwo Jezusa było owocem Jego osobistej decyzji podjętej w wolności. Jednak Jezus nie był poddany woli Ojca w sposób automatyczny. Woli tej nieustannie poszukiwał, czyniąc ją własną. W dalszej części referatu mówca skupił się na ukazaniu posłuszeństwa jako wyrazu realizacji planu Bożego. Ta forma posłuszeństwa przejawia się w wierności wobec charyzmatu oraz zdrowej tradycji danego zgromadzenia czy instytutu. Posłuszeństwo nie wyklucza otwarcia się instytutu na znaki czasu. Umiejętne

ich odczytanie, przy zachowaniu wspomnianej wierności, przynosi owoce w postaci odnowienia czy też odkrycia nowych sposobów i form realizacji celu instytutu. Ewangeliczna rada posłuszeństwa jest także podstawą jedności, gdyż – jak podkreślił mówca – łączy i jednoczy wolę członków danego instytutu w jedną wspólnotę braterską, powołaną do wypełnienia określonej misji zatwierdzonej przez Kościół, a wyrażonej w charyzmie instytutu. Nakreślone przez założyciela posłannictwo instytutu, będzie się rozwijało i przynosiło owoce wówczas, gdy w jego realizację będą zaangażowani wszyscy jego członkowie. Nie tylko przełożeni, ale także cała wspólnota jest wezwana do poszukiwania w braterskim dialogu woli Bożej i konfrontowania własnego życia z zamysłem Bożym. Posłuszeństwo jest więc – jak to wyraził prelegent – wyrazem misji współdzielonej, polegającej na odczuwaniu więzi z pozostałymi członkami wspólnoty w wierze i realizacji dziedzictwa instytutu. Tak pojęte posłuszeństwo przyczynia się do duchowej konsolidacji samego instytutu, chroniąc go przed rozbitciem. W końcowej części referatu zostały przedstawione współczesne problemy związane z zachowaniem ślubu posłuszeństwa. Dzisiaj – jak zauważył prelegent – spotykamy się dość często z subiektywistycznym rozumieniem charyzmatu i posługi apostołowskiej, przez realizację swoich projektów osobistych, przy równoczesnym nieangażowaniu się w posługę wspólnej misji instytutu. Dążenie, przez niektóre osoby konsekrowane, do samorealizacji wywołuje dość często napięcia w samej wspólnotcie, które z kolei przenoszą się na płaszczyznę relacji z przełożonymi oraz realizacji samego posłuszeństwa. Innym problemem jest nadmierne podkreślanie w życiu konsekrowanym wolności, co sprzyja uprawianiu indywidualizmu, burzącego harmonię życia wspólnotowego.

Następny referat wygłosił o. prof. dr hab. Wiesław Kiwior OCD. Przedmiotem jego referatu było *Posłuszeństwo zakonnika Biskupowi Rzymu i Biskupowi diecezjalnemu*. Rozpoczął wykład od wskazania fundamentu relacji pomiędzy instytutami zakonnymi a wspomnianymi wyżej podmiotami władzy kościelnej. Jest nim nauczanie Soboru Watykańskiego II, szczególnie w zakresie eklezjologii, oraz późniejsze przełożenie owego nauczania na język normatywny w postaci promulgowanego przez Jana Pawła II nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Główną przesłanką owego nauczania jest stwierdzenie, że stan życia konsekrowanego należy do życia i świętości Kościoła. Stąd też instytuty zakonne, ze względu na eklezjalny wymiar stanu życia konsekrowanego, są zależne od następcy Piotra i Apostołów. Papież, jako głowa Kościoła powszechnego, na mocy prymatu jest najwyższym przełożonym każdego instytutu życia konsekrowanego, któremu na mocy świętych więzów posłuszeństwa członkowie instytutów winni okazywać szczególne posłuszeństwo. Zależność instytutów rozciąga się również na kolegium biskupów, będące także podmiotem najwyższej i pełnej władzy w Kościele. Prelegent, kontynuując zagadnienie zależności instytutów od papieża, ukazał jej płaszczyzny. Ta szczególna forma posłuszeństwa papieżowi znajduje

swe odzwierciedlenie przede wszystkim w przyjmowaniu i stosowaniu w życiu konsekrowanym wszelkich norm i zarządzeń najwyższej władzy Kościoła. W tej części referatu prelegent zapoznał uczestników z różnymi możliwymi interwencjami papieskimi, ujętymi w aktualnym Kodeksie Prawa Kanonicznego. Swą władzę nad instytucjami życia konsekrowanego sprawuje on osobiście albo za pośrednictwem Kurii Rzymskiej, a zwłaszcza przy pomocy Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Do kompetencji teże dykasterii należy większości spraw, które obecny Kodeks rezerwuje Stolicy Apostolskiej. Prelegent, przechodząc do szczegółowego omówienia zależności instytutów życia konsekrowanego od biskupa diecezjalnego, zauważył, że Prawodawca ustalił ściśle ramy teże zależności, a tym samym posłuszeństwa. Instytuty podlegają władzy biskupa diecezjalnego tylko w zakresie duszpasterstwa, wykonywania kultu Bożego, dzieł powierzonych instytutowi przez tegoż biskupa, a także wszelkich innych zewnętrznych spraw pośrednio związanych z działalnością apostolską, ściśle określonych w prawie (m.in. takich, jak założenie i zniesienie domu zakonnego, wyrażenie zgody na udzielenie indultu eksklaustracji). Ponadto biskupowi diecezjalnemu podlegają z racji ich statusu prawnego, przy zachowaniu ich słusznej autonomii, instytuty na prawie diecezjalnym oraz, w mniejszym zakresie, także klasztory niezależne, o których mowa w kan. 615 KPK/83. Kompetencje biskupa diecezjalnego, w relacji do instytutów, są określone przez samego Prawodawcę. Nadaje on także biskupowi diecezjalnemu szczególne uprawnienia w zakresie klauzury mniszek.

Po krótkiej przerwie w obradach, s. dr hab. Bożena Szewczul WNO w referacie pt. *Ewangeliczna rada posłuszeństwa w posłudze przełożonego zakonnego* podjęła zagadnienie realizacji wspomnianej rady przez przełożonego. Autorka zauważyła, że dużo miejsca w życiu konsekrowanym poświęca się posłuszeństwu podwładnych, natomiast niewiele mówi się o posłuszeństwu samych przełożonych. Współcześnie występuje powszechne przekonanie, że do posłuszeństwa są zobowiązani podwładni, natomiast jak – zauważyła prelegentka – występują pewne trudności co do ustalenia zakresu posłuszeństwa samych przełożonych, którzy również są zakonnikami. Z tego też względu, na postawie lektury kanonów, dotyczących posługi przełożonych i instrukcji *Posługa władzy i posłuszeństwo*, wydanej przez Kongregację Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, podjęła ona w referacie próbę nakreślenia istoty posłuszeństwa zakonnego, realizowanego przez przełożonych. Swoją uwagę skupiła na trzech płaszczyznach realizacji owego posłuszeństwa, jakimi są: posłuszeństwo woli Bożej, wspólnocie zakonnej oraz posłuszeństwo wobec Kościoła. Przełożeni powinni być nastawieni w swej posłudze na przyjmowanie woli Bożej, stając się nie tylko pośrednikami między ich podwładnymi a Bogiem, ale przede wszystkim winni być dla nich przykładem właściwie pojętego i wypełnianego

posłuszeństwa. Zdaniem prelegentki, w życiu konsekrowanym istnieje ryzyko pojawienia się przełożonych, postrzeganych nie jako wzorów posłuszeństwa, ale jako tych stawiających się w miejsce Boga, którym wszystko wolno czynić. Natomiast posługa przełożonych powinna być nastawiona przede wszystkim na ciągłe odkrywanie woli Bożej wobec instytutu, wspólnoty w której posługują, a także wobec poszczególnych ich podwładnych. Środkiem realizacji tak pojętej posługi w zakresie odkrywania woli Bożej – jak zaznaczyła prelegentka – są: Słowo Boże i jego medytacja, modlitwa, refleksja i zaciąganie rady innych. Z kolei posłuszeństwo przełożonego wspólnoty zakonnej zakłada dialog z podwładnymi w poszukiwaniu woli Bożej. Dialog z członkami wspólnoty przed podjęciem ważnych decyzji nie ogranicza – jak podkreśliła prelegentka – w żaden sposób władzy przełożonego, do którego należeć będzie podjęcie ostatecznej decyzji. Wypełnienie rady posłuszeństwa przez przełożonych nie tylko polega na gotowości słuchania podwładnych i na odwoływaniu się do opinii wspólnoty. Wymaga od nich przede wszystkim poznania członków wspólnoty i utrzymywania z nimi osobowych relacji. Realizacja tej formy posłuszeństwa zobowiązuje przełożonych do rezydencji w domu zakonnym. Na drodze jej realizacji mogą pojawić się także różne przeszkody. Jedną z nich – zdaniem prelegentki – jest indywidualizm zarówno podwładnych, jak i samych przełożonych. Ci ostatni nieraz uchylają się od podjęcia decyzji, a tym samym odpowiedzialności, albo też przyjmują – dla świętego spokoju – bierną postawę wobec niewłaściwych postaw swoich podwładnych. Autorka referatu przybliżyła także kolejną płaszczyznę posłuszeństwa przełożonych, jaką jest posłuszeństwo wobec Kościoła. Źródłem obowiązku posłuszeństwa przełożonych wobec władzy kościelnej jest fakt przynależności instytutów życia konsekrowanego do życia i świętości Kościoła. Przełożeni są więc zobowiązani okazywać posłuszeństwo Papieżowi jako swemu najwyższemu przełożonemu, który z reguły swą władzę nad instytutami wypełnia przez kompetentne dykasterie Kurii Rzymskiej. Powinni być posłuszni także, w ramach obowiązującego prawa, pasterzom Kościołów partykularnych. Posłuszeństwo wobec Kościoła wymaga także od przełożonych znajomość fundamentalnych dokumentów – wydanych przez najwyższą władzę kościelną, czy też przez biskupów diecezjalnych – szczególnie tych, które w jakimś stopniu odnoszą się do życia konsekrowanego. Na koniec prelegentka zaznaczyła, że posługa przełożonego zobowiązuje także do przestrzegania prawa tak powszechnego, jak i własnego oraz do zachowania charyzmatu instytutu.

Ostatni referat konferencji wygłosił ks. dr hab. Ambroży Skorupa SDS. W przedłożeniu dotyczącym *Posłuszeństwa zakonnego w życiu podwładnego*, zwrócił uwagę na relację zachodzącą pomiędzy przełożonymi a podwładnymi na płaszczyźnie posłuszeństwa. Przedmiotem jego referatu było ukazanie posłuszeństwa podwładnego w świetle nauczania Kościoła, zwłaszcza według instrukcji o posłudze władzy i po-

posłuszeństwie *Faciem tuam Domine requiram*. Rozpoczynając swój wykład zaznaczył, że odpowiedzialność za jakość życia zakonnego we wspólnocie ponosi nie tylko przełożony, lecz także poszczególni zakonnicy. To od postawy zakonnika, od jego autentycznego zaangażowania się w życie wspólnotowe, zależy siła świadectwa o życiu zakonnym. Z tego też względu braterskie budowanie wspólnoty można ująć jako posłuszeństwo we wspólnocie. Na każdym zakonniku spoczywa odpowiedzialność za budowę tejże wspólnoty i realizacji jej misji, stosownie do powierzonych zadań czy funkcji. Współodpowiedzialność za wspólnotę domaga się odpowiedniej harmonii, a więc dojrzałych relacji między członkami wspólnoty. U podstaw zdrowych relacji interpersonalnych leży przede wszystkim gotowość do współpracy ze strony osoby konsekrowanej. Ponadto właściwą harmonię zapewnia wzajemna komunikacja. Natomiast zagrożeniem dla dojrzałych relacji – jak zaznaczył prelegent – jest samowystarczalność przełożonych oraz infantylna postawa samych podwładnych, wyrażająca się w braku aktywności oraz w niezrozumieniu misji bycia zakonnikiem. Zakonnik powinien być posłusznym w pełnieniu misji, wyrażającej się w aspektach życia wspólnotowego, wierności charyzmatu i podejmowaniu dzieł zleconych. Życie wspólnotowe – jak podkreślił prelegent – wymaga od osoby zakonnej przebywania we własnym domu zakonnym i zachowania dyscypliny instytutu. Od obowiązków życia wspólnotowego nie może go zwolnić zaangażowanie apostołskie, realizowane tak wewnątrz instytutu, jak i poza nim. Przez praktykę posłuszeństwa dzieli się on ze wspólnotą swoimi zdolnościami, talentami i zaangażowaniem. Ponadto zakonnik jest wezwany do zachowania dziedzictwa instytutu tak w wymiarze wspólnotowym, jak i indywidualnym. Rozeznanie charyzmatu założyciela i dostosowanie go do współczesnych czasów wymaga także wewnętrznego dialogu we wspólnocie. Prelegent ukazał uczestnikom konferencji wartość i znaczenie dialogu w życiu wspólnotowych. Celem wspólnotowego rozeznania jest podjęcie przez przełożonych takich decyzji, które będą najbardziej korzystne dla samej wspólnoty i jej członków. Stan wspólnotowego rozeznania ma też swoje granice czasowe, gdyż jakaś decyzja musi być podjęta przez właściwych przełożonych, którą w duchu posłuszeństwa należy respektować. Ks. Skorupa odniósł się też do wolności zakonnika w kontekście ślubu posłuszeństwa. Podkreślił, że na brak należytej wolności w posłuszeństwie, chociaż przyjmowanym dobrowolnie, wskazują indywidualistyczne postawy zakonnika, który nie dopuszcza jakiegokolwiek pośrednictwa w poznawaniu woli Bożej. Natomiast przejawem wolności zakonnika będzie otwartość na wolę Bożą przez przyjmowanie propozycji i decyzji innych, a także zainteresowanie się sprawami współbraci, wspólnoty czy całego instytutu. Prelegent w końcowej części referatu omówił niektóre współczesne zjawiska w życiu wspólnotowym, które mogą powodować pewne napięcia wewnątrz samych wspólnot oraz utrudniać dialog i realizację posłuszeństwa.

Interesującym momentem konferencji okazała się również dyskusja, której protagonistami oprócz prelegentów byli także jej uczestnicy, zabierający głos w dyskusji. Na wstępie wyrażono wdzięczność Wydziałowi Prawa Kanonicznego za zorganizowanie konferencji poświęconej ewangelicznej radzie posłuszeństwa. Właściwy wybór referatów przez organizatorów sprawił, że refleksje na temat roli posłuszeństwa w życiu konsekrowanym nie ograniczono tylko do ram prawa, ale uwzględniono także jego aspekty teologiczne i duchowe. Merytoryczna dyskusja zaczęła się od pytania: czy i gdzie są granice prawne posłuszeństwa podwładnych wobec przełożonym? Czy są sytuacje, w których wolno nie posłuchać przełożonego? Pochylając się nad przedłożoną problematyką podkreślono, że w instytutach zakonnych przełożeni nie mogą udzielać poleceń, a podwładni okazywać posłuszeństwa w materii sprzecznej z przykazaniami Bożymi i oderwanej od posłannictwa instytutu. Podwładni nie są zobowiązani słuchać przełożonego, gdy nakazuje coś, co nie ma nic wspólnego z poszukiwaniem woli Bożej. Nie są zobowiązani zachowywać posłuszeństwa także w przypadku wydawania poleceń, nie będących w kompetencji ich wydającego. Pozostałe granice prawne powinno ustalić prawo własne każdego instytutu, zwłaszcza jego Konstytucje, gdyż sam Prawodawca postanawia, że przełożony ma wydawać polecenia zgodnie z normami prawa własnego.

Kontynuując dyskusję zwrócono uwagę na wagę instrukcji *Posługa władzy i posłuszeństwo* wydanej 11 maja 2008 przez Kongregacji Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Dokument ten, który jest bardziej skierowany do przełożonych niż do podwładnych, pokazuje mechanizmy życia wspólnotowego. Podkreślono w nim posługę władzy przełożonego. Kładzie on mocno nacisk na wymiar duchowy tejsze posługi i na dialog wewnętrzny we wspólnocie zakonnej w rozeznawaniu woli Bożej. Poszukiwanie tej woli wymaga od przełożonych pewnego wysiłku duchowego. Ponadto drogą poszukiwania posłuszeństwa, a zarazem woli Bożej, ma być dialog, który nie ogranicza w żaden sposób roli przełożonego we wspólnocie. Pozostaje jego prawem, ale także obowiązkiem, podjęcie decyzji dotyczącej życia całej wspólnoty czy tej jej poszczególnych członków.

Egzempcja i słuszna autonomia instytutów to kolejne zagadnienia podjęte w toku dyskusji. Egzempcja jest instytucją stosunkowo dawną, polegającą na wyjęciu zakonów spod zwyczajnej władzy biskupa diecezjalnego i poddaniu ich pod bezpośrednią opiekę Papieża lub innej władzy kościelnej. Jednak instytucja ta uległa w Kościele pewnej ewolucji. Dzisiaj nie mówi się o całkowitej niezależności instytutu od władzy biskupa diecezjalnego. Pomimo, iż w Kodeksie zachowana została instytucja egzempcji, to może ona mieć zastosowanie w odniesieniu do konkretnego instytutu na mocy prymatu papieskiego ze względu na ściśle określone cele, jakimi są: większe dobro samego instytutu i zabezpieczenie potrzeb apostołatu. Współcześnie natomiast

więcej mówi się o słusznej autonomii instytutów w zakresie zarządzania, co w praktyce oznacza posiadanie własnej dyscypliny, określonej w prawie własnym, zwłaszcza w Konstytucjach. Przyznanie instytutom słusznej autonomii, dotyczącej wewnętrznego porządku, nie znosi ich zależności od najwyższej władzy Kościoła ani od władzy biskupa diecezjalnego. Jednak ta zależność, szczególnie od tej ostatniej władzy, musi pozostać w granicach prawa. Zgodnie z postanowieniem Prawodawcy wyrażonym w kan. 678 KPK/83, każdy instytut pozostaje zależny od biskupa diecezjalnego w sprawach duszpasterskich, kultu Bożego oraz w zakresie tej działalności apostołskiej, która jest instytutowi zlecana albo też nie została określona w jego Konstytucjach. Natomiast za wszystkie inne dzieła apostołskie, sprawowane zgodnie z charyzmatem instytutu i wyliczone odpowiednio w Konstytucjach, jest odpowiedzialny właściwy przełożony instytutu. Interwencja biskupa diecezjalnego w tym przypadku jest dopuszczalna wyłącznie z powodu wystąpienia konkretnych nadużyć, które mogą przynieść szkodę Kościołowi. Biskup, zanim podejmie w tym względzie odpowiednie decyzje, powinien wcześniej powiadomić kompetentnego przełożonego zakonnego o swoich spostrzeżeniach, dając mu tym samym możliwość wcześniejszego rozwiązania zaistniałego problemu. Niekiedy zdarza się, że w kwestiach duszpasterskich pojawiają się konflikty czy rozbieżności między instytutem zakonnym a biskupem diecezjalnym. Dotyczą one, m.in., realizacji przez zakonników prowadzących dzieła apostołskie programów duszpasterskich opracowanych przez Konferencję Episkopatu czy to przez poszczególne diecezje. Należy podkreślić, że duszpasterstwo w diecezji jest całościowo podporządkowane biskupowi diecezjalnemu. Ewentualne nie respektowanie wspomnianych priorytetów duszpasterskich może skutkować odebraniem instytutowi czy też pojedynczemu zakonnikowi prowadzenia powierzonego dzieła apostołskiego (np. parafii). Z poważnych przyczyn biskup może też, przy zachowaniu ściśle określonej prawem procedury, zabronić członkowi instytutu zakonnego przebywania na terenie diecezji. Tą poważną przyczyną może być, m.in. poważne zaniedbanie w pełnieniu obowiązków duszpasterskich.

W dyskusji zastanawiano się też nad sposobem wypełniania posługi przełożonego w obecnych czasach oraz w przyszłości, biorąc pod uwagę wrażliwość młodego pokolenia zakonników na słowa krytyki, uwagi czy wskazówki dotyczące ich postawy zakonnej. Na co trzeba bowiem zwrócić uwagę w sprawowaniu władzy, aby dialog między przełożonymi a podwładnymi był kontynuowany? Nie można – jak to zostało podkreślone w dyskusji – snuć wizji co do zmiany istoty posłuszeństwa. Nie ulegnie ona zmianie. Do przełożonego będzie zawsze należało prawo podjęcia decyzji w danej kwestii. Natomiast do nowych pokoleń, które dziś wstępują w szeregi życia zakonnego, trzeba podchodzić w sposób personalistyczny, osobowy, wsłuchując się w ich problemy. Trzeba ciągle się uczyć wzajemnego słuchania, którego nam dziś tak bra-

kuje. W trudnych sytuacjach musimy postawić na wspólne poszukiwanie rozwiązań zaistniałych problemów.

W dyskusji zwrócono też uwagę na styl rządzenia i wydawania decyzji przez przełożonych. Zauważono, że samowolność ich decyzji, odwoływanie się do własnych, nie zawsze rozeznaczonych odczuć, kaprysów czy też dobroć dla tych mniej wymagających członków wspólnoty, a srogość dla domagających się dialogu, budzą u podwładnego wątpliwości co do sensu takiego posłuszeństwa. Przełożeni winni więc pamiętać, że są nie tylko „liderami”, ponoszącymi odpowiedzialność za podjęte decyzje, ale także są nauczycielami dialogu i konstruktorami relacji międzyludzkich w powierzonych im wspólnotach. Oczywiście w sytuacji, w której podwładny miałby wyraźne wątpliwości, czy decyzja przełożonego jest dla niego wyrazem woli Bożej, albo uznał ją za krzywdzącą czy niesprawiedliwą, wówczas może odwołać się do swojego przełożonego wyższego. Zanim jednak to uczyni, najpierw powinien, przedstawiając swoje racje, zwrócić się do autora decyzji o jej zmianę. Forma odwołania się od decyzji przełożonego na drodze rekursu hierarchicznego nie kłóci się – jak podkreślił jeden z prelegentów – z ewangeliczną radą posłuszeństwa. Trzeba tylko pamiętać, że odwołanie to nie zwalnia podwładnego z podporządkowania się wydanej decyzji. Prawodawca, bowiem, tylko w ściśle określonych przypadkach wstrzymuje wykonywalność decyzji (np. w przypadku wydalenia z instytutu).

Formalnego zamknięcia obrad konferencji dokonał ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak SDB, Prodziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW. Podkreślił, że tak wygłoszone referaty, jak i dyskusja udowodniły, że ewangeliczna rada posłuszeństwa nie jest sprzeczna z godnością osoby ludzkiej. Jej podjęcie jest wyrazem wolności człowieka, jest decyzją o sobie samym, a także fundamentalnym wyborem dobra i prawdy. Ksiądz Prodziekan podziękował prelegentom za profesjonalizm przygotowanych referatów, a uczestnikom za udział w konferencji. Szczególne słowa podziękowania skierował do siostr reprezentujących różne instytuty życia konsekrowanego, a także do obecnych wyższych przełożonych. W imieniu Wydziału Prawa Kanonicznego wyraził pragnienie kontynuowania aktywności, pogłębiającej refleksje dotyczące życia zakonnego, w postaci zorganizowania studiów podyplomowych. Poinformował także, że materiały z konferencji będą opublikowane i udostępnione uczestnikom konferencji oraz osobom zainteresowanym problematyką ewangelicznej rady posłuszeństwa. Kończąc, wyraził nadzieję, że konferencja ubogaciła wszystkich nie tylko intelektualnie, ale też duchowo i pozwoliła na właściwe zrozumienie posłuszeństwa w życiu konsekrowanym.

ks. Marek Stokłosa SCJ